

Kontrollkäik SA-sse Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 09.12.2013 SA Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu tegevust eesmärgiga tuvastada, kas asutuses esineb jätkuvalt oht palatite uste lukustamiseks.

Varem on õiguskantsler SA Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu (edaspidi *hoolduskodu*) tegevust kontrollinud 29.11.2012. Kontrollkäigu järel tegi õiguskantsler hoolduskodule ettepaneku viivitamatult lõpetada palati ukse lukustamine ning eemaldada teenusel viibivate isikute palati uksest lukustusvahend, millega saab ukse väljastpoolt sulgeda võimaluseta ust seestpoolt avada.¹

Hoolduskodu osutab nii hooldusraviteenust kui ka üldhooldekoduteenust Pärnu-Jaagupis aadressil Männi tee 24 asuvas kahekorruselises hoones. Kontrollkäigu hetkel viibis hoolduskodus hooldusravi- ja üldhooldekoduteenusel kokku 64 isikut.

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas hoolduskodus esineb jätkuvalt oht patsientide vabaduspõhiõiguse põhjendamatuks piiramiseks palatite uste lukustamise näol.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud asutuse ruume, tutvusid lukustatavas palatis viibivate patsientide toimikutega ning vestlesid ringkäigu ajal asutuse töötajatega.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrolli raames selgus, et hoolduskodu ei ole õiguskantsleri varasemat ettepanekut arvesse võtnud ja asutuse ühe palati ukse välisküljel paikneb riiv, millega on võimalik palatiuks väljastpoolt lukustada ning ühe palati uksele oli võti väliskülje lukuaugus. Samuti puudusid mitmetel hoolduskodu palatite ustel sisemised uksekingid, mistõttu on võimalik nimetatud palatite uksi avada üksnes väljastpoolt.

Palati ukse lukustamine

Kontrollimisel selgus, et hoolduskodu ühe neljakohalise palati ukse välisküljele on paigaldatud riiv, millega on võimalik palatiuks väljastpoolt lukustada selliselt, et seda ei ole võimalik seestpoolt avada (vt LISA 1. [Foto nr 1](#)). Samuti puudus nimetatud palati uksele sisemine ukseking ([Foto nr 2](#)). Töötajad selgitasid, et konkreetse palati uks suletakse, et vältida patsientide omapäi lahkumist hoolduskodust. Ühtlasi selgus, et sisemised uksekingid puudusid ka mitmetel teistel hoolduskodu palatite ustel ([Foto nr 3](#)). Kuna ukseking paikneb vaid ukse välisküljel, on palati ust võimalik avada üksnes väljastpoolt.

Kuigi kontrollimisel ei tuvastanud õiguskantsleri nõunikud, et mõne isiku liikumisvabadust oleks sel ajahetkel piiratud tema sulgemisega palatisse, kujutavad nii riiv kui ka eemaldatud uksekingidega uksest endast potentsiaalselt ohtu vabaduspõhiõiguse piiramisele, kuna nii on võimalik lihtsal viisil patsiente palatisse sulgeda. Nii vestlused hoolduskodu töötajatega kui

¹ Kontrollkäigu kokkuvõtte on kättesaadav arvutivõrgus: <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/opcat-kontrollkaik-sa-parnu-jaagupi-hoolduskodu> (12.12.2013).

ka muud asjaolud (sh uus lukustusvahendiga uks, mitmed puuduvad uksekingid ja võti ühe palati ukse välisküljel) viitavad sellele, et tegelikkuses patsiente siiski palatitesse lukustatakse.

Õiguskantsler on oma varasemas seisukohas hoolduskodule selgitanud, et palatite uste väliskülgedel asuvad riivid jätavad võimaluse uste kontrollimatuks lukustamiseks ja kujutavad sedasi ohtu põhiõiguste ja –vabaduste alusetuks ning meelevaldseks piiramiseks. Nimelt võib teenusel viibivate patsientide palatite uste lukustamine, olgu lukustajaks hoolduskodu töötaja või mõni teine patsient, riivata palatisse lukustatud isikute [põhiseaduse](#) (PS) §-st 20 tulenevat vabaduspõhiõigust.

Vabaduspõhiõigus on üks olulisemaid põhiõigusi, kuna see on eelduseks mitmete teiste põhiõiguste teostamiseks. PS § 20 lubab vabaduspõhiõigust piirata vaid seaduses sätestatud juhtudel ja korras PS § 20 lõike 2 punktides 1 kuni 6 ammendavalt loetletud alustel. Teisisõnu võib vabaduse võtta ainult a) järgides seaduses sätestatud aluseid ja korda ning b) seaduses sätestatud alused peavad lähtuma kindlatest põhiseaduses nimetatud eesmärkidest, kusjuures PS § 20 lõikes 2 toodud vabaduse piiramise aluseid ei tohi tõlgendada laiendavalt põhiõiguse kandja kahjuks.² Nii ei saa üldhooldekoduteenust ja hooldusraviteenust pakkuv asutus tõlgendada vabaduspõhiõiguse piiramise aluseid laiendavalt selliselt, et hoolduskodul tekib PS § 20 lg 2 punkti 5 alusel õigus vaimuhaige kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik. PS § 20 lõike 2 järgi peavad vabaduspõhiõiguse piiramise võimalused ja kord olema sätestatud seaduse tasandil ning isiku vabadust ei saa piirata üksnes PS § 20 lõike 2 mõnele punktile otse viidates.³

Psüühikahäirega isikute kinnipidamine on võimalik ainult [sotsiaalhoolekande seaduse](#) §-s 19 ja §-s 20¹ ning [psühhiaatrilise abi seaduse](#) §-s 11 sätestatud juhtudel. Nimetatud sätete kohaselt võib psüühikahäirega isiku vabadust piirata üksnes järgnevatel juhtudel:

- isiku paigutamisel ööpäevaringsele erihooldusteenusele kohtumääruse alusel
- ööpäevaringsel erihooldusteenusel viibiva isiku paigutamisel eraldusruumi, kui see on vajalik nimetatud isiku või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitseks
- isiku tahtest olenematult tema paigutamisel ravile haigla psühhiaatriaosakonda vältimatu psühhiaatrilise abi korras.

Seega ei anna need sätted õiguslikku alust hooldusraviteenusel või üldhooldekoduteenusel viibiva isiku vabaduspõhiõiguse piiramiseks. Ka pole tervishoiuteenuse korraldamise seaduses, sotsiaalhoolekande seaduses ega teistes nimetatud valdkonda reguleerivates õigusaktides ette nähtud hooldusraviteenusel ja üldhooldekoduteenusel viibivate isikute sellist vabaduse piiramise võimalust. Kuna seadusest statsionaarsel hooldusraviteenusel ja üldhooldekoduteenusel viibivate isikute sellist vabadust piiravate meetmete õigust ei tulene, ei või hoolduskodu patsientide vabadust selliselt piirata.

Palati ukse lukustamine hoolduskodus piirab õigusliku aluseta selles viibivate isikute vabadust. Seepärast jääb õiguskantsler oma varasema seisukoha juurde, mille järgi tuleb hoolduskodus viivitamata lõpetada palati uste lukustamise praktika. Kuivõrd palati ukse välisküljel asuvat riivi võivad ukse väljastpoolt lukustamiseks kontrollimatult kasutada nii töötajad kui ka teised patsiendid, kätkeb riivi olemasolu endas ohtu põhiõiguste alusetuks ja

² RKÜK 21.06.2011 otsus nr 3-4-1-16-10, p 79.

³ RKKK 21.06.2006 määrus nr 3-1-1-59-06, p 7. Vabaduse võtmise õiguslikku alust ei saa tuletada ka [Inimõiguste ja põhivabaduste konventsioonist](#), kuivõrd riigisiselt tuleb isiku õiguste piiramisel lähtuda üksnes põhiseadusest ja selle alusel vastu võetud seadustest. Vt täiendavalt [RKKK 10.01.2013 määrus nr 3-1-1-127-12, p 9.2.](#)

meelevaldseks piiramiseks. Seetõttu tuleb see oht kõrvalda ehk väljastpoolt ust paiknev riiv eemaldada. Samuti tuleb tagada, et kõik palatite ukse on avatavad nii seest- kui ka väljastpoolt. Selleks tuleb tagada, et kõikidel palatitel oleks olemas uksekingid ka ukse sisemisel küljel.

Õiguskantsler selgitab, et juhtumitel, mil hoolduskodu osutab teenust, kellele hoolduskodu pole pädev teenust pakkuma, tuleb inimestele selgitada, millist teenust nad või nende lähedased vajavad ning kus seda osutatakse, mitte ise asuda neile osutama teenust, milleks pädevust pole. Siinjuures peab õiguskantsler silmas nii olukordi, kus hooldusravi- või üldhooldekoduteenuse osutamist taotletakse inimesele, kes vajab psühhiaatrilist abi või erihooldusteenust, kui ka olukordi, kus hoolduskodu ei tule sisuliselt patsientidele nõuetekohase teenuse osutamisega toime.

Eeltoodust nähtuvalt on SA Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu palati ustel riivi ja võtme kasutamise ning palatite uste sisekülgedelt linkide eemaldamisega toimunud vastupidiselt teenuse kasutajate põhiõiguste ja –vabaduste tagamise põhimõttele.

Seetõttu kordab õiguskantsler oma varasemat ettepanekut hoolduskodule viivitamatult lõpetada palatite uste lukustamine ning eemaldada hoolduskodu palati ukselt lukustusvahend, millega saab ukse väljastpoolt sulgeda võimaluseta ust seestpoolt avada. Samuti teeb õiguskantsler hoolduskodu juhatajale ettepaneku tagada, et kõikide hoolduskodu palatite ukse oleksid lihtsalt avatavad nii seest- kui ka väljastpoolt.

Nagu öeldud, puudub hoolduskodul seaduslik alus teenuse kasutajate selliseks vabaduse piiramiseks. Teiselt inimeselt seadusliku aluseta vabaduse võtmine on karistusseadustiku § 136 lõike 1 kohaselt karistatav rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. **Seetõttu soovib õiguskantsler hoolduskodul rakendada seaduslikke meetmeid, mis aitaks probleemsete teenuse kasutajatega esinevaid ohuolukordi õiguspäraselt lahendada.**

(5) Kokkuvõte

Kontrolli tulemina teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste ja –vabaduste tagamiseks hoolduskodule ettepaneku

- **viivitamatult lõpetada palatite uste lukustamine ning eemaldada hoolduskodu palati ukselt lukustusvahend, millega saab ukse väljastpoolt sulgeda võimaluseta ust seestpoolt avada**
- **tagada, et kõikide hoolduskodu palatite ukse oleksid lihtsalt avatavad nii seest- kui ka väljastpoolt.**

Ühtlasi soovib õiguskantsler hoolduskodul rakendada seaduslikke meetmeid, mis aitaks probleemsete patsientidega esinevaid ohuolukordi õiguspäraselt lahendada.

Õiguskantsler palub SA-lt Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu teavet nimetatud ettepaneku täitmise kohta hiljemalt 07.02.2014.

LISA 1. 09.12.2013 õiguskantsleri nõunike järelkontrolli raames tehtud fotod SA-s Pärnu-Jaagupi Hoolduskodu

Foto nr 1 – lukustusvahend hoolduskodu palati ukse

Foto nr 2 – puuduolev ukse link lukustusvahendiga palati ukse

Foto nr 3 – puuduolev ukse link hoolduskodu palati uksele

